

Portrete în dialog

Neagu M. Djuvara s-a născut la București în 1916, într-o familie de origine aromână așezată aici la sfârșitul secolului al XVIII-lea, care a dat țării mai mulți oameni de seamă. Licențiat la Sorbona (istorie, 1937) și doctor în drept (Paris, 1940). Participă la campania din Basarabia și Transnistria (iunie–noiembrie 1941). Intrat la Ministerul de Externe în 1943, este trimis curier diplomatic la Stockholm pe 23 august 1944, în legătură cu negocierile de pace cu Uniunea Sovietică. Secretar de legație la Stockholm până în septembrie 1947, când comuniștii preiau și Externele. Implicat în procesele politice din toamna anului 1947, rămâne în exil, militând până în 1961 în diverse organizații românești. Între 1961 și 1984 este consilier diplomatic și juridic al Ministerului nigerian al Afacerilor Străine și, concomitent, profesor de drept internațional și de istorie economică la Universitatea din Niamey. În 1972, obține doctoratul de stat la Sorbona cu o teză de filozofie a istoriei; mai târziu, obține și o diplomă a Institutului Național de Limbi și Civilizații Orientale de la Paris. Din 1984 este secretar general al Casei Românești de la Paris. În 1990 se întoarce în țară. Din 1991 este profesor-asociat la Universitatea din București și membru de onoare al Institutului de Istorie „A.D. Xenopol” din Iași și al Institutului de Istorie „N. Iorga” din București. Principalele publicații: *Le droit roumain en matière de nationalité* (teză de doctorat); *Civilisations et lois historiques. Essai d'étude comparée des civilisations* (carte premiată de Academia Franceză); în românește, *Civilizații și tipare istorice. Un studiu comparat al civilizațiilor; Le pays roumain entre Orient et Occident. Les Principautés danubiennes dans la première moitié du XIXe siècle*; în românește, *Între Orient și Occident. Țările române la începutul epocii moderne; O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri; Cum s-a născut poporul român; Mircea cel Bătrân și luptele cu turcii; De la Vlad Țepeș la Dracula Vampirul; Însemnările lui Gheorghe Milescu* (roman); *Aminții din pribegie*; versiune franceză: *Bucarest–Paris–Niamey et retour ou Souvenirs de 42 ans d'exil (1948–1990); Există istorie adevărată?; Thocomerius–Negru Vodă, un voivod de origine cumană la începuturile țării românești; Războiul de șaptezeci și șapte de ani (1914–1991) și premisele hegemoniei americane. Eșeu de istorie-politologie; Ce au fost „boierii mari” în Țara Românească? Saga Grădiștenilor (secolele XVI–XX); Răspuns criticilor mei și neprietenilor lui Negru Vodă; Misterul telegramei de la Stockholm din 23 august 1944 și unele amănunte aproape de necrezut din preajma dramaticei noastre capitulări; O scurtă istorie ilustrată a românilor*; versiune în limba engleză: *A Brief Illustrated History of Romanians*.

Filip-Lucian Iorga s-a născut în 1982, la București, ca urmaș al unui vechi neam de moșneni. Doctor în istorie al Universității din București (2011). Stagiu la Universitatea Paris IV – Sorbona (2009–2010). Studii la European College of Liberal Arts, Berlin (2004). În prezent, este lector la Facultatea de Litere a Universității din București. Membru al Institutului Român de Genealogie și Heraldică „Sever Zotta” (din 2002). A publicat volumele *Genocidul comunist în România*, vol. IV, *Reeducarea prin tortură* (cu Gheorghe Boldur-Lătescu; Albatros, 2003), *Breviar pentru păstrarea clipelor. Filip-Lucian Iorga în dialog cu Alexandru Paleologu* (Humanitas, 2005, 2007, 2012), *Les Cazaban. Une chronique de famille* (cu Eugen Dimitriu; Universal Dalsi, 2007), *Le tempérament œcuménique. Entretiens avec Jean Delumeau, Neagu Djuvara, Jacques Le Goff, Emmanuel Le Roy Ladurie, Éric Mension-Rigau, Jordi Savall* (Éditions Baudelaire, Lyon, 2013), *Strămoși pe alete. Călătorie în imaginarul genealogic al boierimii române* (Humanitas, 2013).

Trecutul este viu

FILIP-LUCIAN IORGA în dialog cu

NEAGU DJUVARA

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Cătălin Strat
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Iuliana Glăvan
DTP: Corina Roncea, Dan Dulgheru

Tipărit la Proeditură și Tipografie

© HUMANITAS, 2014

ISBN 978-973-50-4360-5

Descrierea CIP este disponibilă
la Biblioteca Națională a României.

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

Noroacele

FILIP-LUCIAN IORGA — *Încep, domnule profesor, mulțumindu-vă pentru faptul că ați acceptat să stăm de vorbă, cu reportofonul prin preajmă.*

NEAGU DJUVARA — În general, viața mea, de câte ori iau eu o inițiativă, nu merge prea bine. Trebuie să aștept ca impulsul să-mi vină din afară. Am chiar și o superstiție: toate lucrurile mai fericite care mi s-au întâmplat au fost provocate de un impuls străin, în general întâmplător. Noroacele, ca să zic așa! Nici plecarea în Occident, la 23 august 1944, nu a fost vrută de mine, nici măcar plecarea în Africa. Toate au fost accidente. La fel s-a întâmplat și cu o altă înregistrare, realizată la inițiativa Irinei Nicolau, de la Muzeul Țăranului Român, care s-a ținut de mine în primii ani de după revoluție, adică prin 1991-1992, să înregistrăm niște lecții de istorie. Nu apăruseră manualele de istorie zise alternative și încă se foloseau vechile manuale, cărora le fusese suprimată doar partea despre Ceaușescu. În rest, același limbaj de lemn și aceleași stereotipuri.

— *Care, din păcate, au supraviețuit parțial și în noile manuale alternative.*

— În unele dintre ele, da. E greu să te dezbari de niște clișee vechi, atât de bine imprimare. Și asta cu atât mai vârtos cu cât, să fim cinstiți, nu toate răutățile vin de la manualul lui Roller din anii '50. Tonul istoriografiei noastre de la sfârșitul secolului al XIX-lea și din epoca interbelică se justifica prin faptul că noi ne-am născut, ca națiune și ca stat, foarte târziu. Trebuia deci să sari peste cal, ca să-l înveți pe român că e totuși ceva de capul lui, că are un trecut. Și, în sensul ăsta, chiar marele istoric Nicolae Iorga a fost un superlativ al istoriei romantice. Om genial, descoperind mii de lucruri extraordinare, dar îmbrăcându-le într-o stofă așa de exagerat naționalistă, încât cred că în exterior nu ne-a făcut prea mult bine. El era cunoscut în toată Europa și privit, nu de puține ori, cu destulă ironie. De pildă, marele bizantinist rus, Ostrogorsky, îl califica drept *polihistor*. Faptul că s-a ocupat de istoria universală și că s-a crezut în stare să vorbească despre toate este considerat, în general, de către istoricii mai ponderați, drept o slăbiciune.

— *Această polivalență pare să fie, de altfel, o caracteristică a intelectualului român. Deși în parte benefică, ea a făcut ca intelectualii noștri să fie priviți adesea cu neîncredere în Occidentul foarte specializat.*

— Eu interpretez acest lucru în felul următor: poate că această polivalență e și o trăsătură națională, dar faptul că am intrat în circuitul gândirii occidentale abia în

veacul al XIX-lea, deci cu o foarte mare întârziere, a făcut să avem – și asta este tipic pentru Iorga, Hasdeu, și chiar mai târziu, încoace, pentru Alexandru Ciorănescu sau Mircea Eliade – rămășițe intelectuale renașcentiste. Și asta o spun în sens pozitiv. Acești oameni aveau o cultură universală și dorința de a îmbrățișa totul, pe când occidentalii au devenit ultraspecializați, ceea ce nu este de dorit. Fiindcă omul care face numai cutare lucru, care face numai un mic sector din fizică sau numai un mic sector din istorie este un om limitat.

— *Specialistul îngust, care are toate răspunsurile în aria sa... Momentul în care nu mai ai nici o întrebare, ci numai răspunsuri, reprezintă sfârșitul vieții intelectuale.*

— Interesantă remarcă. În orice caz, acești „specialiști“ sunt limitați. Iar eu am avut îndrăzneala să încerc o viziune proprie asupra filozofiei istoriei, deci o viziune asupra istoriei universale. Așa că nu ar fi, în nici un caz, nimerit ca tocmai eu să-i critic pe cei care, ca Iorga și ca alții, au avut viziuni universale asupra istoriei. Acesta nu este un defect.

Dar să revin la casetele mele cu lecții de istorie. Doamna Nicolau s-a ținut de mine, insistând că trebuie neapărat să le înregistrăm, pentru că vor avea un anumit impact. Și atunci m-am apucat să înregistrez cele douăsprezece casete în care rezumăm istoria românilor. Fiind destul de improvizate, sufereau de multe lipsuri. Când s-a hotărât domnul Liiceanu să facă o carte din acele benzi, la început m-am speriat, fiindcă îmi ziceam că numai

pentru a sistematiza aparatul critic mi-ar fi trebuit zece ani. El însă m-a convins să renunț la aparatul critic și să păstrez forma povestirii. Așa s-a născut *O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri*, care a cunoscut numeroase ediții și a apărut recent într-o versiune ilustrată, tradusă și ea apoi în engleză.

Cuprins

Un răgaz cu Neagu Djuvara	5
<i>Noroacele</i>	11
<i>Occidentalizarea de frica biciului sau din plăcerea dansului</i>	15
<i>Dragostea pentru limba franceză</i>	19
<i>Visul ecumenic</i>	21
<i>Perspectiva unei Europe islamizate</i>	23
<i>În istorie nu poți să fii obiectiv, pentru că nu mai înțelegi nimic</i>	25
<i>O istorie aromânească</i>	29
<i>Djuvara, Juvara sau Giuvara?</i>	32
<i>Bunicul Trandafir, fiu de pașoptist, diplomat și istoric</i>	35
<i>O călătorie cu caleașca pe la 1873, nașterea bulevardului Saint-Michel și unchiul pictor</i>	38
<i>Comunicarea reală este invers proporțională cu facilitățile tehnice</i>	41
<i>„Butoniera lui Juvara“</i>	43
<i>Boierimea a fost o adevărată clasă politică</i>	45

<i>Incursiuni genealogice, de la osul domnesc la fanarioți . . .</i>	50
<i>Între daci, romani și... cumani . . . . .</i>	55
<i>Suntem prea puțini . . . . .</i>	60
<i>Mai totdeauna, forma precedă fondul . . . . .</i>	62
<i>Plânsul mamei . . . . .</i>	64
<i>A ce miroseau Bucureștii . . . . .</i>	66
<i>La un pas de... Doctor Jivago . . . . .</i>	69
<i>Miezul cuvintelor . . . . .</i>	72
<i>D'Artagnan . . . . .</i>	74
<i>Școlar la Sinaia . . . . .</i>	77
<i>Coleg cu capetele încoronate . . . . .</i>	81
<i>Întotdeauna ai încredere în ai tăi . . . . .</i>	84
<i>Am fost orbit . . . . .</i>	87
<i>Am fost obligați să șerpuim . . . . .</i>	89
<i>„Măi, ce uoș ești!“ . . . . .</i>	92
<i>Trecutul se schimbă, nu e mort . . . . .</i>	95
<i>Reinventarea trecutului . . . . .</i>	98
<i>Metoda emoției . . . . .</i>	100
<i>Alexandru Macedon contra lui Fernand Braudel . . . . .</i>	102
<i>Să spui întotdeauna adevărul! . . . . .</i>	106
<i>Hegemonia americană este răul cel mai mic . . . . .</i>	108
<i>Europa „cafea cu lapte“ . . . . .</i>	112
<i>Amestecul creează o civilizație . . . . .</i>	114
<i>Să fim reacționari! . . . . .</i>	116
<i>Ce este în sufletul meu . . . . .</i>	117